

Wojakowski, Józef

"Bibliografia inwentarzy i katalogów księgozbiorów polskich i założonych w Polsce do 1939 roku", Cz. I:
"Księgozbiory instytucjonalne w układzie topograficznym"; Cz. II:
"Księgozbiory prywatne w układzie abecedowym nazwisk właścicieli",
Urszula Paszkiewicz, Warszawa (...)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 35/4, 643-645

1990

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nymi zakładu amalgamacji, metodami pracy oraz portretami ludzi związanych z opracowaniem i rozpowszechnieniem amalgamacji pośredniej metodą I. A. Borna. Mankamentem jest natomiast brak podania źródeł, z których Autor czerpał te ilustracje. Na końcu książki zamieszczono oprócz zestawienia dawnych miar oraz słowniczka terminów górniczych i hutniczych, zestaw fotografii miedziorytów z pracy I. A. Borna: *Ueber das Anquicken...* z 1786 roku. Przedstawiają one urządzenia używane w procesie amalgamacji jak: tłuczki, młyny, piece prażalnicze, piece do podgrzewania kotłów oraz drobne narzędzia. Ilustrują one najlepiej poziom techniki jaki był niezbędny dla osiągnięcia pozytywnych wyników.

Omówiona książka stanowi cenny wkład w poznanie nie tylko historii techniki, ale przedstawia również rodzenie się idei o konieczności szybkiego przepływu informacji i udostępnienia nowych odkryć i wynalazków.

Postać I. J. Borna jest nadal bardzo popularna w krajach dawnej monarchii habsburskiej. Dwusetna rocznica uruchomienia zakładu amalgamacji w Sklených Teplicach, zwołania pierwszego kongresu uczonych i zawiązania Societät der Bergbaukunde były w 1986 roku uroczystości obchodzone w Słowacji, na Węgrzech i w Austrii. Odbyło się wtedy kilka sympozjów, opracowano wiele referatów. Znaczna część tych rocznicowych opracowań została m.in. wykorzystana przez Jozefa Vozára w prezentowanej pracy.

Eufrozyna Piątek
(Wałbrzych)

Urszula Paszkiewicz: *Bibliografia inwentarzy i katalogów księgozbiorów polskich i założonych w Polsce do 1939 roku. Cz. I: Księgozbiory instytucjonalne w układzie topograficznym; Cz. II: Księgozbiory prywatne w układzie abecadlowym nazwisk właścicieli.* Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 1990 286 ss. i 204 ss.

Księgoznawstwo, bibliotekoznawstwo oraz informacja naukowa — to pokrewne sobie dziedziny wiedzy, dla których różnego rodzaju spisy książek (w szerokim rozumieniu tego terminu) stanowią element fundamentalnej bazy źródłowej.

Źródło tego typu posiada wartość uniwersalną, bowiem może być wykorzystywane w różnych kierunkach badań, a w szczególności tych, dla których bibliologia jest nauką pomocniczą. Do takich dyscyplin należy historia nauki, dla której zawartość księgozbiorów historycznych jest problematyką o istotnym znaczeniu poznawczym.

Tworzenie źródeł informacji — takich jak bibliografie, katalogi, inwentarze — ze względu na swą wysoką wartość naukowo-dokumentacyjną, a także właściwą sobie pracochłonność, jest przedsięwzięciem niezwykle cennym i zasługującym na uznanie. Mimo że charakter tej twórczości predysponuje takową do prac zespołowych, niemniej praktyka wykazuje, iż działanie monoautorskie daje najszybsze efekty realne.

Dowodem na to jest również omawiana *Bibliografia...* Jej autorka dr Urszula Paszkiewicz dotąd dała się poznać przede wszystkim jako badaczka dorobku Zygmunta Mocarskiego, a następnie Biblioteki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie. Niniejsza publikacja dowodzi umiejętności bibliografa i zapowiada nowy kierunek badań.

Jak informuje Autorka we wstępie: „Bibliografia rejestruje inwentarze i katalogi biblioteczne w ścisłym znaczeniu oraz katalogi księgarskie (aukcyjne), opubli-

kowe do roku 1984 włącznie w formie wydawnictw zwartych, ciągłych i utworów w czasopismach." (Cz. I, *Przedmowa*, s. 8). Nota bene, informacja o tym, że bibliografia obejmuje tylko opublikowane materiały źródłowe — powinna być wprowadzona do tytułu wydawnictwa, lub sformułowana w podtytule, ponieważ określa zakres dokumentacji.

Z dalszego ciągu wstępnej informacji dowiadujemy się, że: „Pewną część pozycji stanowią omówienia zawartości księgozbiorów, których podstawą źródłową były wspomniane spisy. Wreszcie bibliografia uwzględnia opublikowane wyniki badań proveniencyjnych, będących rekonstrukcją całych księgozbiorów bądź ich fragmentów.” (Cz. I, *Przedmowa*, s. 8).

Jako zakres topograficzny dokumentacji Paszkiewicz przyjęła „...najszerze terytorium związane z państwowością polską.” (Cz. I, *Przedmowa*, s. 8). Kwerendą zostały objęte wybrane zbiory biblioteczne warszawskie i poza warszawskie oraz opublikowane polskie źródła bibliograficzne, a także polskie i obce wydawnictwa zwarte i ciągłe w języku: niemieckim, rosyjskim, francuskim oraz po łacinie. Rok 1939 stanowią cezurę chronologiczną dokumentacji, poza którą Autorka wykracza selektywnie — w zakresie księgozbiorów utworzonych przed drugą wojną światową, a obecnie w Polsce funkcjonujących.

W obu częściach *Bibliografii...* zarejestrowano 2562 pozycje, w tym w Cz. I — 1939 poz., w Cz. II zaś 623 poz., które dotyczą 900 księgozbiorów instytucjonalnych i 550 prywatnych (por. Cz. I, *Przedmowa*, s. 9, przypis 5).

W *Przedmowie* Paszkiewicz dokonuje autorecenzji *Bibliografii...* Wyraża przekonanie, że: „Pierwszym jej mankamentem jest brak wyczerpującej dokumentacji dorobku wydawniczego w postaci inwentarzy i katalogów. W niedostatecznym stopniu sięgnięto do monografii osób, instytucji i miejscowości. Kwerendą nie objęto wszystkich wydawnictw źródłowych zawierających akta wizytacji kościelnych oraz XIX i XX-wiecznych czasopism poza bibliologicznych. Zarejestrowano niewielką liczbę inwentarzy i katalogów bibliotek powstałych poza granicami naszego kraju [...] W zamierzeniach autorskich leżą sprostowania i uzupełnienia do bibliografii [...]” (Cz. I, s. 15/16).

Właściwie w powyższym cytacie zawiera się suma krytycznych uwag, na których można poprzestać — ograniczając recenzję do uzasadnionych przecież wyrazów uznania.

Warto jednak zwrócić uwagę na występującą niekonsekwencję w przestrzeganiu określonych przez Autorkę kryteriów kwalifikowania materiałów do bibliografii wprowadzanych.

Bibliografia ma rejestrować inwentarze i katalogi opublikowane do 1984 r. Jeżeli tak, to dlaczego (w Cz. 2, poz. 2402) cytowany jest np. artykuł Hanny Wolskiej *Księgozbiór Konstancji Sapieżyny w świetle inwentarza z 1757 r.*, który to inwentarz pozostaje w rękopisie?¹ Opracowania różnych dokumentów tego typu są liczne. Powstaje więc sytuacja precedensowa i nasuwa się pytanie dlaczego nie zarejestrowano np. artykułu Władysława Pabina *Inwentarz Biblioteki Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej z 1617 roku?*²

Wprowadzenie takich materiałów byłoby ze wszech miar uzasadnione, ale powinno być przewidziane w przyjętych przez Autorkę kryteriach rejestracji. Wszelkie

¹ Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi, red. Barbara Bieńkowska, Zesz. 2, Warszawa 1976 s. 133-154

² Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi..., Zesz. 1, Warszawa 1975 s. 63-96.

odejścia od określonych zasad doboru danych są dla użytkownika mylące, podobnie, jak i kierowanie się metodą ich selekcji, która w praktyce polega na subiektywnej i kontrowersyjnej niejednokrotnie kwalifikacji. Stąd też prawdopodobnie wypływa pominięcie takich materiałów jak np. artykuł Oleny Błażejewicz *W kręgu Biblioteki Załuskich. Bibliofilstwo Kazimierza Chromińskiego*³, czy też Jana Rogali *Zbiory Korotyńskich i ich znaczenie dla badań varsavianistycznych*⁴ — zawierających wyniki przeprowadzonych badań proveniencyjnych, a przecież dokumentację tego typu Autorka objęła zakresem bibliografii.

Bibliografia.. słusznie uwzględnia omówienia zawartości księgozbiorów, których podstawę źródłową stanowią zarejestrowane spisy — w ten sposób użytkownik może zorientować się w stanie badań nad źródłem. Materiały tego typu cytowane są jednak w niewielkim zakresie.

Korzystanie z *Bibliografii...* ułatwia rozbudowany pomocniczy aparat naukowy, a mianowicie indeksy: autorów, nazw bibliotek, rodzaju i typów bibliotek, haseł topograficznych oraz zestawienie chronologiczne pozycji.

Przyjęty przez Paszkiewicz rozległy zakres chronologiczny *Bibliografii...* oraz stosunkowo krótki czas jej opracowania — powoduje, że oddane do rąk użytkownika źródło informacji nie jest pełne. Niewątpliwie korzystniej byłoby opracować taką bibliografię dla poszczególnych okresów dziejów Polski np. dla tzw. okresu staropolskiego, osobno można by ująć Oświecenie, następnie wiek XIX i wreszcie wiek XX do 1939 r. lub do dziś. Stwarzałoby to możliwość zagwarantowania większej szczegółowości kwerendy, a także uwzględnienia źródeł rękopiśmiennych — o których Paszkiewicz pamięta i przewiduje ten kierunek kwerendy, w dalszym ciągu swych prac bibliograficznych (por. zakończenie *Przedmowy*).

Niemniej, uwagi tego typu są już niewczesne — natomiast dobrze się stało, że dzięki rzetelnej i żmudnej pracy Urszuli Paszkiewicz można korzystać z informatora rejestrującego opublikowane do 1984 r. inwentarze i katalogi księgozbiorów.

Dzieło to w sposób istotny uzupełnia dotychczasowy dorobek bibliografii polskiej.

Józef Wojakowski
(Warszawa)

Józef Olejniczak: *Stanisław Staszic w sztuce medalierskiej*. Wyd. Muzeum Stanisława Staszica w Pile. Piła 1989 96 ss., ilustr., bibliogr., indeks; Józef Olejniczak: *Temat Staszicowski na znakach pocztowych*. Wyd. Muzeum Stanisława Staszica w Pile. Piła 1990 40 ss., ilustr., bibliogr.

Wymienione pozycje stanowią katalogi, dokumentujące żywą legendę Staszicowską. Czytelnik wertujący je mimo woli zadaje sobie pytanie: jak wyglądał Staszic i w jakim stopniu ręka artysty i jego inwencja twórcza, a także moda wpłynęła na różnorodność odwzorowań? Nadmienię wszakże, że Józef Olejniczak, dyrektor Muzeum w Pile, nie starał się stawiać podobnych pytań. Ograniczył się do sporządzenia porządných katalogów. Do tego wykorzystał znaczny zasób literatury spe-

³ Z *badania nad polskimi księgozbiarami historycznymi...*, Zesz. 2, Warszawa 1976 s. 77-109.

⁴ Z *badania nad polskimi księgozbiarami historycznymi...*, Zesz. 3, Warszawa 1977 s. 195-220.